

УДК 338.24:65.018

Г. Т. Чехович,
к. е. н., доцент кафедри "Менеджмент організацій"
ПВНЗ "Херсонський економічно-правовий інститут"

ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ

G. Chekhovych,
k. e. n., dotsent kafedry "Menedzhment orhanizatsij" PVNZ "Khersons'kyj ekonomichno-pravovyj instytut"

FORMATION OF AN EFFECTIVE STATE POLICY IN THE SPHERE OF ECONOMIC SECURITY OF THE REGION

Стаття присвячена дослідженню державної політики у сфері економічної безпеки регіону, удосконаленню пріоритетних заходів при проведенні регіональної економічної політики з подолання ризиків та загроз економічної безпеки економіки регіону.

Article is devoted to research of the state policy in the sphere of economic security of the region, improvement of the priority activities in the regional economic policy to overcome the risks and threats to the economic security of the region's economy.

Ключові слова: економічна безпека, державна політика, економічна політика, економічна безпека регіону.

Key words: economic security, public policy, economic policy, economic security of the region.

ВСТУП

Забезпечення стабільного економічного розвитку економічної сфери регіону вимагає визначення довгострокових цілей, пріоритетів розвитку, передбачення шляхів активного інтегрування у загальнодержавні суспільно-економічні процеси. Це вимагає нових підходів у реалізації регіональної політики, створення умов для формування економічної безпеки області.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблемами формування регіональної політики в контексті забезпечення економічної безпеки держави займалися М. Долішній, Б. Данилишин, Т. Агапова, П. Беленький, Є. Бойко, В. Войцеховський, З. Герасимчук, С. Злупко, М. Козоріз, А. Куклін, Я. Побурко, С. Писаренко, О. Ральчук, Л. Семів, А. Татаркін, А. Федорищева, О. Хомра та ін.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Основною метою статті є дослідження проблеми формування регіональної політики в контексті забезпечення економічної безпеки держави.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Стратегічною метою розвитку області є підвищення рівня життя населення та вихід на якісно нові соціальні стандарти шляхом широкомасштабного економічного зростання. Зазначимо, що агропромисловий комплекс має високу чутливість до зовнішніх впливів, які важко спрогно-

зувати. Подолання зовнішніх загроз пов'язане з загальним економічним зростанням країни, поліпшенням її міжнародного іміджу, посиленням ролі при вирішенні загальносвітових проблем.

Однак найнебезпечнішими є внутрішні загрози. Вони, як правило, зумовлюються економічними проблемами, мають стійкий характер, охоплюють одночасно інтереси декількох суб'єктів економічної діяльності, взаємно впливають одна на одну, породжують інші загрози (табл. 1).

З метою системного впливу на ці загрози з боку держави пропонуємо фактори, які формують імовірні загрози, поділити на однорідні групи: соціальні, політичні, економічні, техніко-технологічні, природні. За необхідності зазначені групи можна дезагрегувати на окремі підблоки для побудови "дерева цілей".

Такий поділ забезпечить цілеспрямований, взаємозалежний та взаємообумовлений їх розгляд та сприятиме оптимальному їх вирішенню. Серед пріоритетних заходів при проведенні регіональної економічної політики пропонуємо виокремити такі:

— завершення земельної реформи, забезпечення реальної соціально-економічної рівноваги всіх форм власності на землю з законодавчим закріпленням, впровадження ефективних економічних і правових механізмів регулювання земельних відносин;

— створення Державного аграрного банку, який забезпечить гарантовану доступність фінансової сфери для АПК та його приваб-

Таблиця 1. Ризики та загрози економічній безпеці економіки регіону

Фактори, які формують ризик, загрозу		Імовірні наслідки
Внутрішні загрози		
1	Низькі темпи підвищення рівня життя населення; суттєве розшарування населення; відставання рівня життя від відповідних показників у розвинених країнах	Гальмує розвиток людського потенціалу; може призвести до соціального напруження в області; вплив робочої сили із села в місто
2	Низький рівень платоспроможного попиту на продукти харчування переважної більшості населення	Призводить до незбалансованого харчування
3	Незадовільна матеріально-технічна база, низька технологічна та технічна оснащеність сільськогосподарського виробництва	Збільшує втрати врожаю; знижує конкурентоспроможність сільськогосподарських товаровиробників
4	Посилення залежності по окремих видах харчових продуктів від їх імпорту	Гальмує розвиток відповідних вітчизняних виробництв, вплив із країни валютних ресурсів, погіршує фінансовий стан країни та регіону
5	Низький рівень впровадження інновацій, принципово нових розробок «ноу-хау» у сільському господарстві	Гальмує розвиток аграрного сектору, призводить до відставання від світового науково-технічного прогресу
6	Слабка інформаційна база, яка не дозволяє правильно оцінити резерви і можливості	Веде до помилок при визначенні оціночних рівнів економічної безпеки, стану галузі та напрямів оперативних заходів
7	Дефіцит кваліфікованих кадрів; низький рівень знань керівників АПК міжнародних правил торгівлі та відповідного законодавства інших країн	Гальмує інноваційно-технологічний розвиток галузі; можливі втрати при проведенні зовнішньоекономічної діяльності
8	Недостатній досвід активного захисту регіональних інтересів у національних стосунках та з міжнародними організаціями	Погіршення іміджу регіону у цілому; економічні втрати АПК
9	Криза платежів та неефективність фінансового, податкового та страхового регулювання	Нестабільність фінансового стану підприємств галузі; імовірність їх банкрутства
10	Недостатній контроль з боку держави і суспільних організацій над безпекою та якістю продуктів	Підвищує загрозу здоров'ю нації або окремих соціальних груп
11.	Відсутність дієвого механізму ціноутворення АПК; диспаритет цін на сировину, засоби виробництва, готову продукцію та послуги у відповідних видах діяльності	Призводить до високих темпів зростання цін на продовольство, міжгалузевого диспаритету цін, зниженню економічного інтересу у сільського товаровиробника
12	Недостатність, нестабільність або відсутність нормативно-правової бази	Посилює деструктивні тенденції у виробництві та споживанні
13	Недостатній рівень державної фінансової підтримки підприємств АПК	Сприяє збільшенню внутрішніх цін на вітчизняну продукцію, що перевищують світові
Зовнішні загрози		
1	Зниження цін на окремі товари українського експорту та підвищення цін на імпортне продовольство	Сприяє впливу сировини із країни та погіршенню споживання продуктів населенням
2	Низька якість імпортованих харчових продуктів	Посилює екологічну напруженість, є загрозою для здоров'я
3	Розширення виробництва біопалива із сільськогосподарської продукції та сировини	Зменшує площі посіву с/г культур, передбачених на споживання населенням, зазнає втрат родючості ґрунту
4	Використання організаційних та економічних важелів з виробництва сільськогосподарської продукції	Створюються штучні бар'єри для експорту вітчизняної продукції, порушується баланс по окремих видах продовольства
5	Використання різних програм і субсидій для розширення експорту розвиненими країнами та формування ними агресивної експортної політики	Призводить до недобросовісної конкуренції, підвищує зростання імпорту
6	Втрата традиційних ринків збуту сільськогосподарської сировини та продовольчої продукції	Економічні втрати держави і виробників сільгосппродукції, зменшення ефективності аграрного сектору
7	Входження до міжнародних торговельно-економічних зон та організацій	Дотримання міжнародних угод і зобов'язань, не завжди вигідних для вітчизняних товаровиробників

Примітка: узагальнено та розроблено автором.

лівість для інших фінансово-кредитних установ і потенційних інвесторів;

— сприяння створенню середніх та великих інтегрованих агропереробних виробництв. Інтеграторами таких виробництв можуть бути економічно потужні сільськогосподарські та переробні підприємства або інші великі господарюючі су-

б'єкти. Їх створення і за вертикальної, і за горизонтальної інтеграції дозволить найбільш раціонально мобілізувати фінансові ресурси, ефективніше здійснювати модернізацію виробництва за рахунок сучасної техніки, технології, інновацій; — розвиток ринкової інфраструктури (оптові та роздрібні продовольчі ринки, транспор-

тне обслуговування, біржі, лізингові компанії), що сприятиме руху сільськогосподарської продукції від виробника до споживача;

- переорієнтація ЗЕД від експорту переважно сировинних товарів на експорт товарів з доданою вартістю (олія, макаронні вироби, сир, кондитерські вироби тощо). Це буде сприяти збільшенню робочих місць та інвестицій у виробництво;

- прискорити розробку і прийняття стандартів якості основних видів сільськогосподарської продукції і продовольчих товарів, гармонізованих з міжнародною системою стандартів (Codex Alimentarius), та впровадити систему аналізу небезпечних чинників і контролю критичних точок;

- розвивати систему страхування сільськогосподарської діяльності у бік збільшення частки держави у поверненні страхових виплат, тим паче, що така допомога не лімітується умовами СОТ;

- сприяння створенню загальнодоступної інформаційної системи для аграрного сектору з питань задоволення виробничих, маркетингових та експортних потреб;

- розробка системи моніторингу контролю стану, об'єктивного аналізу і прогнозування продовольчого становища в країні з визначенням переліку показників, порядку збору, обробки й аналізу інформації;

- удосконалення відповідно до вимог СОТ механізмів фінансової підтримки сільськогосподарських виробників;

- проведення гнучкої зовнішньоторговельної політики щодо сільськогосподарської продукції за рахунок заходів митно-тарифного регулювання, ветеринарного та фітосанітарного контролю, торговельного захисту при демпінговому або субсидованому імпорту.

Об'єктивною умовою ефективного функціонування сільськогосподарських підприємств у ринковому середовищі є здатність швидко адаптуватися до його змін, що забезпечується шляхом підтримки їх економічної безпеки. Успішна реалізація цього процесу повинна стати стратегічним орієнтиром державної підтримки розвитку сільського господарства. У більшості розвинених країн активну участь держави у вирішенні проблеми забезпечення та підтримки економічної безпеки сільського господарства започатковано ще на початку 90-х років.

Кризовий стан підприємств аграрної сфери не може бути подоланий без допомоги системи маркоеконімічних факторів, у тому числі за допомогою дієвих заходів мобілізації фінансових ресурсів через:

- збільшення доходів від реалізації сільськогосподарської продукції;

- фінансово-кредитне обслуговування;

- диверсифікацію виробництва аграрних товаровиробників на регіональному рівні;

- скорочення сукупних витрат та збільшення доходів від виробництва й реалізації готової продукції шляхом державного регулювання цінової політики.

Реалізація цих завдань потребує розробки відповідних регулюючих механізмів взаємодії аграрних та інших учасників вертикально інтегрованих структур АПК.

Зважаючи на економічну ситуацію та екологічний стан аграрного сектору України в цілому, вважаємо, що доцільно розробити стратегію економічної безпеки аграрної сфери (далі — стратегія). Стратегія формує напрями, за якими передбачено виведення економіки сільського господарства на динамічне зростання, та розробку механізму реалізації заходів щодо формування економічної безпеки аграрної сфери. Реалізація системи зазначених заходів має забезпечити економічну безпеку аграрної сфери в умовах регіонального господарювання. Стратегія містить напрями, які передбачають таке: ефективне функціонування аграрного сектору; наповнення бюджетів усіх рівнів; підвищення доходів населення, у т. ч. рівня заробітної плати; покращання стану на ринку праці; створення збалансованої виробничої та соціальної інфраструктури; забезпечення сприятливого навколишнього середовища, екологічної та техногенної безпеки в життєдіяльності регіону.

Стратегія базується на обґрунтованому аналізі існуючого стану соціально-економічного розвитку та баченні майбутніх процесів розвитку регіону на перспективу. Вона передбачає застосування структурними підрозділами облдержадміністрацій, райдержадміністраціями механізму регулювання економічної безпеки аграрної сфери в процесі її реалізації.

Для формування стратегії економічної безпеки аграрної сфери на регіональному рівні нами було здійснено пілотне обстеження у формі анкетування серед науковців, викладачів, державних службовців та представників економічного сектору, причетних до цієї сфери, в Миколаївській, Київській, Вінницькій та Кіровоградській областях. В цілому за результатами анкетування визначено вагомість та гостроту загроз економічній безпеці аграрної сфери. Тому забезпечення економічної безпеки аграрного виробництва й використання всіх видів ресурсів є життєво важливими для держави в цілому та кожної області зокрема. Цього можна досягти зваженою, з урахуванням ресурсних можливостей та умов їх використан-

ня, стратегією розвитку аграрного сектору економіки на основі забезпечення економічної безпеки.

Стратегія повинна забезпечувати ефективне використання земельних ресурсів, оптимізацію структури посівних площ сільськогосподарських культур та охорону навколишнього середовища, оскільки вони є важливими факторами стійкого розвитку аграрного сектору.

При розробці стратегії необхідно також врахувати такі чинники впливу на аграрну сферу:

- економія на масштабах придбання засобів виробництва;

- можливість сільськогосподарської продукції виступати заставою для несільськогосподарської діяльності і навпаки;

- підвищення оперативності й маневреності використання виробничих, кадрових і фінансових ресурсів;

- спрощення й раціоналізація процесу узгодження інтересів учасників об'єднання: зниження ризику від погодних умов завдяки просторовій диверсифікації виробництва;

- розширення можливості комбінування виробництва та видів діяльності, а також згладжування сезонності використання матеріальних ресурсів і робочої сили.

Урахування чинників, що зумовлюють рівень економічної безпеки сільськогосподарського виробництва на прикладі Миколаївської області, дало можливість реально оцінити наявні ресурси для розробки стратегії та визначення шляхів розвитку аграрної сфери в регіоні.

Для формування стратегії економічної безпеки нами було враховано Стратегію розвитку Миколаївської області на період до 2015 року [28], яка була розроблена Головним управлінням економіки спільно з іншими структурними підрозділами Миколаївської облдержадміністрації у 2006 р. В основу її побудови було покладено Методичні рекомендації щодо формування регіональних стратегій розвитку, затвержені наказом Мінекономіки України від 29.07.2002 р. за № 224. Мета реалізації Стратегії полягає у виведенні економіки на динамічне зростання, впровадженні інвестиційно-інноваційної моделі розвитку, зміцненні конкурентоспроможної позиції регіону як інтеграційної складової національної економіки. Динамічного розвитку прогнозується досягти саме за рахунок використання власних можливостей і незадіяних потенційних резервів, а також зміцнення інвестиційної привабливості регіону для припливу достатніх обсягів внутрішніх і зовнішніх інвестицій. Вважається, що реалізація Стратегії до 2015 р. дасть змогу інтенсивно розвивати

сільськогосподарський сектор економіки, підвищити потенціал використання харчової та переробної галузей промисловості, забезпечити економічну безпеку регіону.

Проаналізувавши дану Стратегію, слід відмітити, що на рівень економічної безпеки сільськогосподарських підприємств Миколаївської області особливий вплив здійснюють як внутрішні, так і зовнішні загрози.

До внутрішньогосподарських загроз можна віднести відсутність реальної реструктуризації аграрних підприємств і маркетингової стратегії; орієнтацію на обсяги виробництва, а не на прибуток; відсутність мотивації підвищувати ефективність виробництва у найманих працівників підприємства.

До зовнішніх загроз, відповідно: відсутність конкурентного середовища при придбанні ресурсів і реалізації сільськогосподарської продукції на зовнішньому ринку; високі процентні ставки за кредитні ресурси; несприятливі умови експорту сільськогосподарської продукції та імпорту матеріально-технічних ресурсів; втручання органів місцевої влади у виробничо-фінансову діяльність підприємства.

Процес формування економічної безпеки є основою всього комплексу заходів, дій і рішень, спрямованих на розробку стратегії розвитку господарств для досягнення поставлених цілей, враховуючи адаптацію до зовнішнього економічного середовища, розподіл виробничих ресурсів, координацію внутрішньогосподарської виробничої структури. При формуванні стратегії економічної безпеки аграрної сфери Миколаївської області слід враховувати, що функціонування сільськогосподарського виробництва має свою специфічну особливість, яка полягає в неможливості працювати без кредитних ресурсів, що зумовлено сезонністю аграрного виробництва. Основними кредиторами сільгосп-підприємств виступають комерційні банки та постачальники матеріально-технічних ресурсів.

З метою підвищення ефективності необхідно, щоб основні напрями формування економічної безпеки аграрної сфери забезпечували використання і відтворення ресурсного потенціалу аграрного сектору. Зазначимо, що для розробки й успішного впровадження даної Стратегії необхідно досягти високого рівня інформаційно-аналітичного забезпечення, що є необхідною умовою розвитку аграрного сектору економіки.

Обмеженість фінансування, гальмування процесу "розробка — апробація — дослідне впровадження — виробництво" можуть викликати руйнацію науково-технічної сфери і втрату перспектив інноваційного прогресу в регіоні,

ослаблення стану економічної безпеки аграрної галузі в цілому. Оскільки інноваційна діяльність є системним процесом, вона забезпечує постійне вдосконалення виробництва й управління ним і вимагає гнучкого підходу до використання й оновлення уже сформованого ресурсного потенціалу аграрних підприємств з урахуванням нових технологічних вимог.

Нагадаємо, що однією з основних причин сучасного кризового стану аграрного сектору як країни, так і області є ігнорування впливу економічних ризиків на результати діяльності підприємств. Встановлено, що основними факторами ризикованості аграрного бізнесу є: сезонність виробництва; залежність від природних та кліматичних умов; тривалий період обігу капіталу; складність зміни асортименту продукції та технологій; жорстка обмеженість технологічного процесу в часових рамках; залежність від біологічних чинників; висока капіталоємність.

Тому сільськогосподарське виробництво до цього часу залишається галуззю з найвищим ступенем інвестиційного ризику в державі. Інвестиційна стратегія України є визначальною в загальній стратегії розвитку даного сектору економіки, а фінансовий стан галузі завдяки своїй надмірній збитковості і заборгованості не дозволяє розраховувати на суттєві інвестиції з боку виробника. Світовий досвід свідчить про те, що для стабільного економічного росту інвестиції повинні бути на рівні 19...25 % ВВП.

Отже, стратегія економічної безпеки аграрної сфери Миколаївської області є складною, динамічною, різноспрямованою, відкритою та інтегрованою до загального механізму національної економічної безпеки системою.

Крім того, для формування економічної безпеки аграрної сфери важливо процес прийняття стратегічних рішень спрямовувати на забезпечення оптимального співвідношення прибутку та витрат суб'єктів господарювання, щоб зміст управління економічними ризиками розглядався з позиції забезпечення системи заходів не лише для нейтралізації негативних наслідків проблемних ситуацій, а й для запобігання їх виникненню.

Після вступу України до СОТ виникла необхідність у розробці нових підходів до стратегії формування економічної безпеки агропромисловим розвитком Миколаївської області. Вона повинна бути розроблена з урахуванням особливостей їх виходу на нові зовнішні ринки збуту, зважаючи на економічні загрози.

ВИСНОВОК

Основними пріоритетними напрямками запобігання та нейтралізації внутрішніх і зов-

нішніх загроз економічної безпеки аграрної сфери на регіональному рівні мають стати: забезпечення раціонального використання земельних та інших природних ресурсів в аграрному секторі, а також основних матеріальних засобів; застосування ресурсозберігаючих технологій; ефективне використання трудових ресурсів; забезпечення стабільності формування й ефективності використання внутрішніх і зовнішніх фінансових ресурсів; залучення інвестицій та прийняття рішення про вкладення власних (внутрішніх), позикових і залучених фінансових, майнових та інтелектуальних цінностей в об'єкти інвестування; розвиток інноваційних процесів і впровадження їх результатів у забезпечення екологізації, інтенсифікації аграрного виробництва та економічної безпеки регіону.

Для реалізації стратегії необхідно здійснити пошук шляхів забезпечення економічної безпеки. Одним з основних інструментів участі держави у процесі формування економічної безпеки аграрної сфери є забезпечення її фінансової підтримки.

Література:

1. Мунтіян В.І. Теоретичні засади економічної безпеки, Нац. ін-т укр.-рос. відносин / відп. ред. С.І. Пирожков. — К., 2001. — С. 53—57.
2. Горбулін В.П. Національна безпека України та міжнародна безпека / В.П. Горбулін. — К.: Політ. думка, 2006. — № 1. — С. 78—88.
3. Жаліло Я.А. Економічна стратегія держави: теорія, методологія, практика: монографія / Я.А. Жаліло. — К.: Нац. ін-т страт. досліджень, 2003. — 368 с.
4. Данільян О.Г. Національна безпека України: структура та напрямки реалізації: навч. посіб. / О.Г. Данільян, О.П. Дзьобань, М.І. Панов. — Х.: Фоліо, 2002. — 285 с.

References:

1. Muntiiian V. I. (2006), "Teoretychni zasady ekonomichnoi bezpeky", Nats. in-t ukr.-ros. Vidnosyn, pp. 53—57.
2. Horbulin V. P. (2006) "Natsional'na bezpeka Ukrainy ta mizhnarodna bezpeka", Polit. dumka, vol/ 1, pp. 78—88.
3. Zhailo Ya. A. (2003), "Ekonomichna stratiia derzhavy: teoriia, metodolohiia, praktyka: monohrafiia", Nats. in-t strat. doslidzhen', pp. 368.
4. Danil'ian, O. H. Dz'oban', O. P. and Panov M. I. (2002), "Natsional'na bezpeka Ukrainy: struktura ta napriamky realizatsii", navch. Posibnyk, pp. 285 s.

Стаття надійшла до редакції 14.10.2013 р.